

ارائه الگوی بهینه رعایت مسئولیت اجتماعی حرفه حسابرسی با استفاده از رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی معادلات ساختاری

محمد رضا اقبالی مقدم

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد بین المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران
Moghadam3316@yahoo.com

محسن حمیدیان

دانشیار، گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
Hamidian_2002@yahoo.com

نوروز نوراله زاده

استادیار، گروه حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
Nour541@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۰۴ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۲

چکیده

در بیشتر پژوهش‌ها در زمینه مباحث اخلاقی، به منظور تعیین سطح مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، ابعاد مختلفی شامل کارکنان، مشتریان، محیط طبیعی، مشارکت مدنی و حقوق صاحبان سهام در نظر گرفته شده است. لذا در این پژوهش به بررسی ارائه الگوی بهینه رعایت مسئولیت اجتماعی از دید حرفه حسابرسی با استفاده از رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی معادلات ساختاری پرداخته شده است. با بررسی مبانی نظری و مرور پیشینه‌های تحقیق، متغیرهای اثرگذار بر مسئولیت اجتماعی تعیین شدند که توسط خبرگان مورد تأیید قرار گرفتند. عوامل مؤثر در پنج گروه اصلی که شامل: کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام بود، طبقه‌بندی شدند و مدل پژوهش تدوین گردید. سپس پرسشنامه بین جامعه حسابرسان رسمی به تعداد نمونه ۸۱ نفر توزیع شد و به کمک مدل‌سازی معادلات ساختاری لیزرل، داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند. نتایج حاصل از مدل مفهومی معادلات ساختاری حاکی از وجود تاثیر معنادار هر یک از عوامل کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام بر مسئولیت اجتماعی در الگوی نهایی تعیین می‌تولیت اجتماعی شرکت‌ها بوده است.

واژه‌های کلیدی: مسئولیت اجتماعی، حرفه حسابرسی و تحلیل عاملی اکتشافی معادلات ساختاری.

۱- مقدمه

محققان اغلب استدلال می کنند که مسئولیت اجتماعی شرکت می تواند موجب بهبود رقابت شرکت شود. به این معنی که در بلندمدت این امر منجر به ایجاد یک رابطه مثبت بین موفقیت مالی و مسئولیت اجتماعی شرکت می شود. از آنجا که شناخت اولیه مسئولیت اجتماعی شرکتی در دهه 1960 اتفاق افتاد، شرکت ها در سراسر جهان با توجه به سطح عملکرد اجتماعی شان، یعنی تاثیر مثبت و منفی آنها بر ذینفعان، جامعه و محیط زیست، تحت نظارت گسترده ای قرار گرفتند. در طول سالهای متمادی سازمانها دستورالعمل های رفتاریشان را بسط دادند و به تدریج گزارشات داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکتی را به منظور واکنش به افزایش فشار ناشی از ذینفعان در جهت بهبود استانداردهای اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی منتشر کردند (حسینی و فرحنده، ۱۳۹۶).

لذا مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتها در دهه اخیر به پارادایم غالب و مسلط حوزهها در شرکتها تبدیل شده است. این مفهوم هم اکنون به شدت از سوی حکومتها، شرکتها، جامعه مدنی، سازمانهای بینالمللی و مراکز علمی دنبال می شود، اما در ایران طی سالهای اخیر توسط صاحبان صنایع و بخش خصوصی، سازمانهای غیردولتی و روشنفکران و دانشگاهیان مطرح شده است که نقطه آغازی در زمینه مطرح کردن مفهوم و ادبیات این موضوع در ایران بود. امروزه مسئولیت اجتماعی شرکت با اضافه شدن مباحثی چون محیط زیست، مباحث حقوق بشر، استانداردهای کار و مبارزه با فساد دامنه بسیار وسیع تری نسبت به گذشته پیدا کرده است. تئوریهای مطرح در مورد مسئولیت اجتماعی شرکتها را تئوری مشروعیت، تئوری گروه ذینفعان و تئوری اقتصاد سیاسی می توان بیان کرد. تئوری مشروعیت سازمان و فشار گروه های ذینفعان مایل به افشای اطلاعات اجتماعی سازمان هستند ولی در تئوری اقتصاد سیاسی، اعتقاد بر لزوم تدوین قوانین و استانداردها می باشد. تئوری گروه های ذینفع به شاخه اخلاقی و مدیریتی می پردازد. شاخه اخلاقی به این موضوع اشاره دارد که سازمانها چگونه باید با گروه های ذینفع رفتار کنند. این دیدگاهها بر مسئولیت سازمانها تاکید دارند. در مقابل شاخه مدیریتی بر نیاز به مدیریت گروه های ذینفع خاص تاکید دارد (خواجوی و همکاران، ۱۳۹۰).

حسابرسی مسئولیت اجتماعی، روند بررسی و گزارش عملکرد یک کسب و کار در انجام مسئولیت اجتماعی، اقتصادی، حقوقی، اخلاقی و انسان دوستانه است. ذینفعان عبارتند از گروهها یا اشخاصی که دارای منافع مستقیم یا غیر مستقیم در سازمان بوده یا منافی در واحد تجاری سرمایه گذاری کرده اند.

این گروهها شامل سهامداران، دارندگان اوراق مشارکت، کارگران، مشتریان، گروه های داوطلب، موسسان، پیمانکاران، تهیه کنندگان مواد اولیه، مقامات محلی و... هستند. جریان حسابرسی مهم است زیرا میتواند باعث بهبود عملکرد مالی، افزایش جذابیت برای سرمایه گذاران، بهبود روابط با ذینفعان شناسایی تعهدات بالقوه، بهبود اثربخشی سازمانی و کاهش خطر ابتلا به سوءرفتارها و تبلیغات جانبی شود (حسینی و فرحنده، ۱۳۹۶).

حسابرسی اجتماعی در سال های اخیر به نحو بارزی مورد توجه قرار گرفته است و مصرف کنندگان خواستار افزایش شفافیت در اقدامات شرکت ها هستند. شرکت ها در سراسر جهان به ارزیابی عملکرد اجتماعی روی آورده اند و گزارش نتایج ارزیابی خود را به عنوان ابزاری برای نشان دادن تعهد شان به مسئولیت اجتماعی می دانند. این نوع حسابرسی می تواند به شرکت ها در شناسایی خطرات، عدم انطباق با قوانین و سیاست های سازمان و شناسایی حوزه هایی که نیاز به بهبود دارند، کمک شایانی نماید. حسابرسی اجتماعی همچنین میتواند فعالیت های مسئولیت اجتماعی و دستاورد های مربوط به اثرات زیست محیطی، توسعه پایدار، رفاه مصرف کننده، تجارت عادلانه و رفاه کارکنان و روابط با سایر ذینفعان را نشان دهد. با وجود اینکه حسابرسی اجتماعی مفهوم ارزشمندی است اما به دلیل داوطلبانه بودن به نظر می رسد برای رسیدن به اهداف در نظر گرفته شده کارساز نیست. توافق کمی در مورد تعریف و استفاده از معیارهای ارزیابی تاثیر فعالیت ها و عملکرد اجتماعی وجود دارد. از این رو مهم است که وضع کنندگان استاندارد در حرفه حسابداری، استانداردهایی را در مورد مسائل اجتماعی تنظیم نمایند تا این استانداردها برای انجام حسابرسی، به حسابرسان کمک نماید. لذا در این پوهش به ارائه الگوی بهینه رعایت مسئولیت اجتماعی حرفه حسابرسی با استفاده از رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی معادلات ساختاری پرداخته شده است.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

شهروندان به عنوان کاربران اطلاعات مالی استدلال می کنند که حسابداران و حسابرسان باید مسئولیت بیشتری برای تعیین و انتشار اعمال غیرقانونی شرکتها به عهده داشته باشند تا صلاحیت و کارایی فرآیند حسابرسی بهبود یابد. همچنین آنها را در جستجوی اشتباهات و افشاسازی تأثیرات مادی تشویق می سازند، اینها دلایل اصلی برای بیشتر حسابرسان است تا عقاید و استراتژیهای مختلف خود در مورد مشروعیت، مانند مشروعیت قوانین سیاسی اجتماعی را به اشتراک گذارند. این مشروعیت از استراتژی کسب و کار، مؤسسات مالی، نهادهای

ضوابط رفتاری شرکت‌های چند ملیتی مواجه باشیم، اقدامات بین‌المللی سازمان ملل و سازمان جهانی کار نیز بر این نکته صحت گذارده است. حسابداری یک دانش تخصصی با یک کد صریح اعلام شده توسط سازمان‌های مختلف است. در واقع، وظایف و مسئولیت‌های حسابدار به عنوان یکی از بحث برانگیزترین مسائل باقی مانده است. در طول سال‌ها، چندین محقق به دنبال اثبات بحث در مورد درک حسابداری برای رعایت حقوق شهروندی به منظور افزایش مشروعیت آن بوده‌اند. در واقع، مشروعیت استراتژی کسب و کار، مؤسسات مالی، نهادهای عمومی و سازمان به منظور مشروعیت بخشیدن به اقدامات خود به جامعه می‌باشند (مارتینز فررو و همکاران، ۲۰۱۳).^۵ لذا در این پژوهش به ارائه الگوی بهینه برای حسابرسی شرکت‌ها در رعایت ارزش‌های اجتماعی آنان می‌پردازد. بنابراین مسئله اصلی که پژوهش حاضر با آن رو به رو می‌باشد را می‌توان به صورت سؤال زیر ارائه داد:

شاخص‌های موثر در الگوی بهینه مسئولیت اجتماعی از دیدگاه ارزش‌های اجتماعی و هم‌چنین رتبه‌بندی این عوامل در الگوی بهینه مسئولیت اجتماعی به چه صورت می‌تواند باشد؟ لازم به ذکر است ابعاد مسئولیت اجتماعی مورد بررسی عبارتند از کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام.

۱-۲- مفهوم مسؤولیت اجتماعی سازمان

به طور کلی CSR شامل حسابرسی، ممیزی و گزارش دهی در خصوص مسائل اخلاقی و اجتماعی است دیویس، مسؤولیت اجتماعی را به عنوان آن نوع تصمیمات و اقدامات سازمان‌ها توصیف کرد که به دلایلی فراسوی منافع مستقیم اقتصادی یا فنی اتخاذ می‌شوند.

درک فرنچ و هینر ساورد (۱۹۹۸)^۶ در کتاب فرهنگ مدیریت در مورد مسؤولیت اجتماعی می‌نویسند، «مسؤولیت اجتماعی، وظیفه‌ای است بر عهده موسسات خصوصی، به این معنا که تأثیر سوئی بر زندگی اجتماعی که در آن کار می‌کنند، نگذارد. میزان این وظیفه عموماً مشتمل است بر وظایفی مانند: آلوده نکردن، تبعیض قائل نشدن در استخدام، نپرداختن به فعالیتهای غیراخلاقی و آگاه کردن مصرف کننده از کیفیت محصولات. همچنین وظیفه‌ای است مبتنی بر مشارکت مثبت

عمومی و سازمان به منظور مشروعیت بخشیدن به اقدامات خود در جامعه پشتیبانی می‌کند. حسابداری و حسابرسی به طور گسترده توسط شرکت‌ها، مؤسسات مالی، سازمان‌ها و نهادهای دولتی مورد استفاده قرار می‌گیرند. تا کنون چندین تحقیق در چارچوب تئوری نمایندگی برای بررسی نقش حسابرس در جامعه پرداخته‌اند. عدم تقارن اطلاعات بین سازمان‌ها و محیط‌ها متغیر است و برای کاهش آن، اثر تنظیم سازی قوی قوانین، هنجارها و مقررات برای توانمندسازی حفاظت و رفاه شهروندان وجود دارد (آبرو، ۲۰۱۵).^۱

پارسونز^۲ یکی از اولین محققینی بود که حسابداری را به عنوان یک سیستم اجتماعی با هدف خاص مشخص که باید به یک سیستم بزرگ‌تر نظیر اجتماع کمک کنند شناخت. ساچمن^۳ مشروعیت را به عنوان عملی، اخلاقی و شناختی می‌شناسد. مشروعیت عملی دلالت بر راضی ساختن سهامداران دارد و این مشروعیت تنها با تبادل‌لای بدست می‌آید که بین کسب و کارها، مؤسسات مالی، سازمان‌ها و نهادهای دولتی و سهامداران آن صورت می‌پذیرد. مشروعیت اخلاقی به تصمیماتی بستگی دارد که در مورد تناسب عملکرد کسب و کارها، مؤسسات مالی، سازمان‌ها و نهادهای دولتی اتخاذ می‌شود. نهایتاً مشروعیت شناختی است که ممکن است از اعتقادات و فرض‌ها منشأ گیرند. به علاوه بیان می‌دارد که سازمان‌ها به دنبال مشروعیت به دلایل زیادی هستند، اما اساساً نیاز به ایجاد اهداف با این تلاش برای مشروعیت می‌باشند. در غیر این صورت نتایج تلاش‌های آن‌ها ممکن است مورد انتظار نباشد. میچل و همکاران (۱۹۹۷)^۴ استدلال می‌کنند که مشروعیت به عنوان درک کلی از اقدامات کسب و کار، مؤسسات مالی، نهادهای عمومی و سازمان‌ها مطلوب و مناسب هستند و متناسب با زمینه اجتماعی ایجاد شده می‌تواند فردی، سازمانی یا اجتماعی باشد. سازمان‌ها زمانی وجود دارند که جامعه معتقد است که آن‌ها مشروع اند و در صورت لزوم، اجتماع به آن‌ها مشروعیت می‌دهد. بنابراین، برای بقای یک سازمان، آن گونه که جکسون و همکاران (۲۰۰۸)^۵ در مورد چرخش حسابرس استدلال می‌کنند این امر باید اطمینان حاصل کند که این فعالیت‌ها باید مطابق با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماع انجام گیرند (آبرو، ۲۰۱۵).

بدین ترتیب به نظر می‌رسد که در راستای تحقق مسؤولیت اجتماعی؛ با مشکل عدم الزام شرکت‌ها به دستورالعمل سازمان ملل و سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی تحت عنوان

^۵-Jackson et al, 2008

^۶ Martinez-Ferrero et al, 2013

^۷ Derek French and Hiner Sawerd, 1998

^۱-Abreu, 2015

^۲-Parsons

^۳-Suchman

^۴-Mitchell et al, 1997

ارزشها و هنجارهای فرهنگی: امروزه از سازمانها انتظار می رود که در زمان تصمیم گیری خود اصول اخلاقی و ارزشی را مد نظر داشته باشند و تلاش کنند که تعادلی بین امور اقتصادی و اخلاقی برقرار کنند زیرا اصول اخلاقی و ارزشهای اجتماعی حاکمیت خاصی بر مردم داشته و بی توجهی به ارزشها به شهرت و آبروی سازمان لطمه وارد میکند و باعث می شود سازمان مشتریان و سهامداران و حتی کارکنان خود را از دست بدهد (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷).

محیط طبیعی: با آغاز انقلاب صنعتی و گسترش روز افزون صنایع مختلف و آلودگی های گوناگون زیست محیطی باعث شده است که امروزه یکی از اساسی ترین زمینه های مسئولیت اجتماعی سازمانها حفظ محیط زیست می باشد کارخانجات و موسسات تولیدی با اشعه آلودگی ها مختلف ادامه حیات را برای نسل انسان با مشکل روبرو کرده اند از این رو مردم از سازمانها و مدیران آنها انتظار دارند که با اتخاذ سیاستهای اصولی در جهت حفظ پاکیزگی محیط زیست گامهای اساسی در جهت ایجاد جامعه ای سالم بر دارند البته نباید فراموش کرد که خواسته یک اجتماعی جامعه صنعتی از فواید کنندگان این نیست که ضایعات و آلودگی را متوقف کنند بلکه خواسته آنان این است که از میزان تحمیل هزینه های اجتماعی بکاهند یا به عبارت دیگر با تولید خود به بخشهای دیگر جامعه ضرر نرسانند (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷).

پیشینه پژوهش های خارجی

تسته و همکاران (۲۰۱۹)^۱، در مقاله ای تحت عنوان " تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکتها بر کیفیت گزارشگری مالی" به بررسی وابستگی میان مسئولیت اجتماعی و کیفیت گزارشگری مالی بین ۹۰ شرکت برزیلی پرداختند. برای محاسبه کیفیت گزارشگری مالی معیارهای مدیریت سود، محافظه کاری و کیفیت ارقام تعهدی را در نظر گرفتند و برای بررسی شرکتها از نظر مسئولیت اجتماعی از رتبه بندی موسسه KLD استفاده نمودند. نتایج رگرسیون اول که CSR به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده بود نشان دهنده این موضوع است که شرکتهایی که مدیریت سود بالاتر دارند امتیاز مسئولیت اجتماعی آنها بالاتر است، هرچه میزان محافظه کاری بیشتر باشد مسئولیت اجتماعی کمتر و کیفیت ارقام تعهدی تأثیر چندانی بر مسئولیت اجتماعی ندارند، گرچه ضریب QA منفی بود بنابراین این نتیجه با فرض هزینه های سیاسی واتز ویزمرمن (۱۹۸۶) که اشاره به این واقعیت دارد که شرکتهای بزرگتر انگیزه بیشتری برای مسئولیت اجتماعی

در زندگی افراد جامعه. در نهایت مقصود از مسئولیت اجتماعی این است که چون سازمانها تأثیر عمده ای بر سیستم اجتماعی دارند باید طوری عمل کنند که در اثر آن به جامعه زیانی نرسد

۲-۲- زمینه های مسئولیت اجتماعی

صاحبان سهام: مهمترین گروهی که نسبت به سازمان از حقوق نسبتاً بالایی برخوردارند صاحبان سهام هستند. از این رو بیشتر مردم انتظار دارند که مدیران متوجه این موضوع باشند که سازمانها تحت اداره آنها ماحصل سرمایه های سهامداران هستند و مدیران باید با اعمال سیستم های حسابداری و اطلاعاتی مناسب سهامداران را در جریان فعالیتهای عملکرد سازمان قرار دهند و هرچه مدیران در این راه توجه و کوشش بیشتری از خود نشان دهند سهامداران با رضایت بیشتری از مدیران حمایت میکنند. به علاوه مدیریتهای می باید با عملکرد خوب خود از نظر اقتصادی و اخلاقی باعث خوش نامی سازمان شده و از سیاستهای مدیرانعالی و صاحبان سهام و نیز ارزشها و هنجارهای اساسی سازمان که بنیاد گزاران آن بنا نهاده اند حمایت کنند.

کارکنان: بخش عمده ای از نیروی انسانی هر جامعه ای در سازمانها و موسسات مختلف مشغول به کار هستند و بیشتر وقت خود را در درون سازمان میگذرانند. از مدیران انتظار میرود با اختصاص حداکثر زمان ممکن برای هدایت آموزش پرسنل زیر دست خود آنها را در انجام وظایفشان راهنمایی کنند. فعالیتهای سازمان توسط کارکنان انجام می شود و طبیعتاً رضایتشان می تواند باعث افزایش بهره‌وری و کارایی سازمان گردد و مردم از مدیران می خواهند به کارمندان و شخصیت آنان به عنوان یک هم نوع احترام گذاشته و در زمان لازم به عملکرد خوب آنها پاداش دهد (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷).

مشتریان: در میان زمینه های مسئولیت اجتماعی سازمان نسبت به جامعه مسئولیت نسبت به مشتریان از اهمیت خاصی برخوردار است و اگر با این امر مهم عمل ننماید مشتریان خود را از دست می دهد و هم باعث می شود دولت از طریق قوانین و مقررات و مجازاتهای مختلف سازمان را مجبور به انجام این کار کنند. جامعه از سازمان انتظار دارد در زمینه های مختلف نسبت به مشتریان احساس مسئولیت کنند از جمله: به موقع و به درستی نیازهای مشتریان را بشناسد محصول سالم و خدمات درست به آنها عرضه نماید و چنانچه مشتری از مصرف کالا و دریافت خدمات زیانی متحمل شد خسارت وی را متقبل کرده و تلاش کنند تا رضایت او را جلب کنند (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷).

¹ Testoe et al, 2019

دارند، تطابق دارد. نتایج رگرسیون دوم که معیارهای کیفیت گزارشگری مالی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته بود حاکی از آن است که رابطه مثبت بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود وجود دارد، بین CSR و محافظه کاری رابطه منفی وجود دارد و رابطه معناداری بین CSR و کیفیت ارقام تعهدی وجود ندارد. به طور کلی یافته های این پژوهش ارتباط منفی بین مسئولیت اجتماعی و کیفیت گزارشگری مالی را تأیید می کند. کمپوس و گرانجل^۱ (۲۰۱۸) به ارائه مدلی بر مبنای زبان DSL^۲ (زبان برنامه نویسی تحت حوزه) برای مسئولیت پذیری شرکتها پرداختند. در این پژوهش، شرکتها از سیستم های کامپیوتری مناسب برای مدیریت CSR استفاده می کنند تا اطمینان از پذیرش بهترین شیوهها با هدف به دست آوردن مزایای رقابتی باشد. از سوی دیگر، مهندسی مدل ارائه شده یک پارادایم اثبات شده و پذیرفته شده است که مکانیسم های صحیح را برای توسعه سیستم های کامپیوتری با کیفیت و قابل اعتماد در یک روش کارآمد از مدل های تجاری فراهم می کند. نتایج، یک مدل DSL برای ارائه CSR ارائه می دهد. این زبان از طراحی مدل های مستقل کامپیوتری CSR پشتیبانی می کند. در نهایت یک مطالعه موردی عملی با استفاده از این DSL برای بهبود و اعتبار مدل مسئولیت اجتماعی تعریف شده و برای ارائه پیشنهاد در یک شرکت طراحی شده است.

هسیه و یه^۳ (۲۰۱۷) به بررسی تاثیرگذاری کیفیت جلسات هیئت مدیره بر مسئولیت پذیری اجتماعی پرداختند. نتایج نشان می دهد مسئولیت پذیری اجتماعی در حضور جلسات مختلف هیئت مدیره به میزان قابل توجهی، از شرکت هایی که مسئولیت پذیری اجتماعی کمتر است، بیشتر است. برای شرکت های دارای مسئولیت پذیری اجتماعی بالا، میزان حضور هیئت مدیره به طور مثبت بر روی رتبه بندی مسئولیت پذیری اجتماعی تاثیر می گذارد، و این بدان معنی است کوشش هیئت مدیره برای نظارت بر مدیریت برای دستیابی به اهداف اجتماعی بالاتر ضروری است. با این حال، سرمایه اجتماعی و آموزش به طور قابل توجه اما منفی بر مسئولیت پذیری اجتماعی تاثیر می گذارد، که مستلزم ایجاد هیجان انگیز و کمبود مهارت های هیئت مدیره است.

گیل و همکاران (۲۰۱۷)^۴، در مقاله ای تحت عنوان "تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکتها بر کیفیت گزارشگری مالی" به بررسی وابستگی میان مسئولیت اجتماعی و کیفیت گزارشگری مالی بین ۹۰ شرکت اروپایی پرداختند. برای محاسبه کیفیت

گزارشگری مالی معیارهای مدیریت سود، محافظه کاری و کیفیت ارقام تعهدی را در نظر گرفتند و برای بررسی شرکتها از نظر مسئولیت اجتماعی از رتبه بندی موسسه KLD استفاده نمودند. نتایج رگرسیون اول که CSR به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده بود نشان دهنده این موضوع است که شرکتهایی که مدیریت سود بالاتر دارند امتیاز مسئولیت اجتماعی آنها بالاتر است، هرچه میزان محافظه کاری بیشتر باشد مسئولیت اجتماعی کمتر و کیفیت ارقام تعهدی تأثیر چندانی بر مسئولیت اجتماعی ندارند، گرچه ضریب QA منفی بود بنابراین این نتیجه با فرض هزینه های سیاسی واتز و زیمرمن (۱۹۸۶) که اشاره به این واقعیت دارد که شرکتهای بزرگتر انگیزه بیشتری برای مسئولیت اجتماعی دارند، تطابق دارد. نتایج رگرسیون دوم که معیارهای کیفیت گزارشگری مالی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته بود حاکی از آن است که رابطه مثبت بین مسئولیت اجتماعی و مدیریت سود وجود دارد، بین CSR و محافظه کاری رابطه منفی وجود دارد و رابطه معناداری بین CSR و کیفیت ارقام تعهدی وجود ندارد. به طور کلی یافته های این پژوهش ارتباط منفی بین مسئولیت اجتماعی و کیفیت گزارشگری مالی را تأیید می کند. مک دونالد (۲۰۱۶)^۵ در تحقیقی با عنوان حساسیت به ثروت مدیر عامل شرکت و مسئولیت اجتماعی شرکتها به این موضوع پرداخته است. در این تحقیق با استفاده از حساسیت به ثروت مدیر عامل شرکت و عملکرد سهام (دلتا) و نوسانات سهام (وگا) به ارائه شواهد تجربی می پردازد که ساختار دستمزد مدیرعامل شرکت بر مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر گذار است. یافته های این تحقیق نشان داده است که مدیران عامل برای حفظ سرمایه گذاری در زمینه مسئولیت اجتماعی شرکت از دیدگاه سود با عدم قطعیت مواجه هستند، اما آنها به این که طرح های مسئولیت اجتماعی شرکت ریسک شرکت را افزایش دهد اعتماد دارند.

آبرو (۲۰۱۵) در پژوهش خود به رابطه بین حسابداری و حسابرسی با رعایت حقوق شهروندی پرداخت. در واقع شهروندان به عنوان کاربر اطلاعات مالی استدلال می کند که حسابداری و حسابرسی باید مسئولیت بیشتری برای تعیین و انتشار اعمال غیرقانونی به منظور افزایش مشروعیت اظهارنامه سالانه به عهده بگیرد. از طریق کارهای تجاری، مؤسسات مالی و نهادهای عمومی، محیط چندوجهی که در آن اظهارنامه سالانه آشکار است، باید به استانداردهای بین المللی حسابداری و همچنین

⁴ Gil et. Al., 2017
⁵ -MacDonald, 2016

¹ C. Campos, R. Grangel, 2018
² Domain Specific Language
³ Yaying Mary Chou Yeh and Wen-Chi Hsieh, 2017

حذف سیستماتیک، برای دوره زمانی ده ساله (از ابتدای سال ۱۳۸۵ تا پایان سال ۱۳۹۴) بعنوان نمونه آماری انتخاب و آزمون‌های آماری‌های لازم بر داده‌های مستخرج از صورت‌های آنان صورت گرفت. یافته‌ها، بیان داشت بین مرحله بلوغ چرخه عمر شرکت‌ها و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها رابطه مثبت معنادار وجود دارد و متغیر قابلیت سودآوری، رابطه مثبت معنادار بین متغیر مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و متغیر چرخه عمر شرکت‌ها را تعدیل می‌کند.

رضایی و محمدپور (۱۳۹۶) به تبیین رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و هزینه سرمایه ضمنی آن‌ها پرداختند. برای بررسی رابطه‌ی بین مسئولیت اجتماعی شرکت و هزینه سرمایه ضمنی، با بهره‌گیری از الگوی مسئولیت اجتماعی کارول، شاخص‌هایی برای ابعاد اقتصادی، قانونی، اخلاقی و انسان‌دوستانه در نظر گرفته شد. از روش تحلیل پوششی داده‌ها الگوی BCC، برای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و الگوی ایستون جهت محاسبه هزینه سرمایه ضمنی استفاده گردید. نمونه آماری شامل ۶۰ شرکت، در بازه زمانی ۹۴-۸۴ می‌باشد. نتایج حاکی است رابطه‌ی منفی و معناداری بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و هزینه سرمایه ضمنی آن‌ها وجود دارد.

یحیی‌زاده‌فر و همکاران (۱۳۹۶)، به بررسی رابطه‌ی بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و واکنش سرمایه‌گذاران در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه‌ی آماری شامل ۹۲ شرکت است که به روش نمونه‌گیری حذفی انتخاب شده‌اند و در طی سال‌های ۹۰ تا ۹۴ مورد بررسی قرار گرفتند. برای اندازه‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی تحلیل محتوای گزارش فعالیت هیئت مدیره شرکت‌ها صورت گرفته است و برای متغیر واکنش سرمایه‌گذار از فعالیت حجم معاملات (TVA) استفاده شده است. آزمون فرضیه‌ها در نرم افزار Eviews انجام گرفت. نتایج آزمون فرضیه‌ها نشان داد بین متغیرهای افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی و سود تقسیمی هر سهم با واکنش سرمایه‌گذار رابطه‌ی مثبت معنی داری وجود دارد و بین متغیر تغییرات قیمت سهام با واکنش سرمایه‌گذار، رابطه منفی معنی داری وجود دارد.

برزگر و غواصی (۱۳۹۵) رابطه‌ی سطح افشای مسئولیت اجتماعی و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. به منظور اندازه‌گیری سطح افشای مسئولیت اجتماعی از روش تحلیل محتوای گزارش‌های هیئت مدیره استفاده شد. از این‌رو، چک

استانداردهای بین‌المللی حسابرسی مرتبط شوند تا پیچیدگی کاهش و شفافیت افزایش یابد.

لیز و همکاران (۲۰۱۵)^۱ در تحقیقی با عنوان مشخص سازی از طریق گزارشگری اجتماعی شرکت به این موضوع پرداخته‌اند. در این تحقیق به بررسی ارتباط بین هزینه‌های مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد شرکت پرداخته شده است و نتایج آن نشان داده است که رابطه مثبتی بین هزینه‌های جاری مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد مالی آینده شرکت وجود دارد و عوامل مختلفی موثر بر عملکرد مالی آینده شرکت وجود دارند که با هزینه‌های جاری مسئولیت اجتماعی شرکت در ارتباط هستند.

سرواس و تامایو (۲۰۱۳)^۲ به پژوهشی با عنوان تأثیر مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر ارزش شرکت پرداختند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی با ارزش شرکت، در شرکت‌هایی که میزان آگاهی مشتریان و یا آگاهی عموم مردم از طریق تبلیغاتی که شرکت انجام می‌دهد بیشتر باشد، رابطه مثبت وجود دارد و برای شرکت‌هایی که آگاهی مشتریان و یا عموم مردم پایین است این رابطه ضعیف و یا منفی می‌باشد. همچنین نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که تأثیر آگاهی بر رابطه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارزش شرکت در مورد شرکت‌هایی که شهرت کمی در اجتماع دارند منفی است.

فرنز و پراکاش (۲۰۱۲)^۳، توسعه گزارشگری مسئولیت-پذیری اجتماعی را بر روی شرکت‌های موجود در کشورهای اروپای شرقی و آمریکای شمالی مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که گزارش‌های اجتماعی منتشر شده‌ی شرکت‌های اروپایی، سطح پاسخ‌گویی اجتماعی بالاتری نسبت به شرکت‌های آمریکای شمالی دارند. در اروپای شرقی کیفیت گزارش‌های اجتماعی از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، اما آن‌ها در مقایسه با شرکت‌های مشابه در آمریکای شمالی، دارای موضوعات تفصیلی گزارشگری اجتماعی می‌باشند.

پیشینه پژوهش‌های داخلی

دستگیر و همتی (۱۳۹۷) مطالعه‌ای را با عنوان رابطه بین مسئولیت اجتماعی و چرخه عمر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد مطالعه قرار دادند. در مسیر پاسخ به سؤالات و حصول اهداف پژوهش؛ نمونه‌ای مرکب از ۷۵ شرکت در بورس اوراق بهادار تهران، از طریق نمونه‌گیری به روش

³-Ferns & Prakash, 2012

¹- Lys et al, 2015

²-Servaes & Tamayo, 2013

متفاوت است. بنابراین شناسایی انواع سهامداران و میزان علاقمندی آن‌ها به سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی می‌تواند تأثیر بسزایی در منافع اجتماعی داشته باشد. از این رو در این تحقیق، رابطه بین مالکیت نهادی و مالکیت شرکتی با افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. پس از مشخص شدن جامعه آماری، تعداد ۱۰۰ شرکت با استفاده از فرمول کوکران به عنوان حجم نمونه برای دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ انتخاب شدند. پس از انجام تجزیه و تحلیل مورد نیاز با نرم افزار Eviews نتایج نشان داد که روابط متقابل مثبت و معناداری بین مالکیت نهادی و افشای مسئولیت اجتماعی شرکتها وجود دارد و رابطه بین مالکیت شرکتی با افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها رد شد. پورعلی (۱۳۹۳) به بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی و مالکیت نهادی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت، نمونه آماری پژوهش به صورت حذفی سیستماتیک شامل ۶۰ شرکت، در طی دوره ۵ زمانی ۱۳۸۵-۱۳۸۹ می‌باشد و روش گردآوری داده « کاربردی » و از حیث هدف « توصیفی- همبستگی » می‌باشد. تحقیق حاضر است. به منظور افزایش درجه اطمینان نسبت به نتایج حاصل از آزمون فرضیات، از روش داده‌های « کتابخانه‌ای » تلفیقی ایستا استفاده شده است و تخمین سیستم معادلات به کمک روش اقتصادسنجی حداقل مربعات تعمیم یافته در سطح خطای ۵ درصد انجام گردیده است. یافته‌های پژوهش حاکی از رابطه منفی معنادار بین افشای مسئولیت اجتماعی، میزان افشای اطلاعات مربوط به روابط کارکنان، تولید و محیط زیست با مالکیت نهادی می‌باشد. این در حالی است که بین میزان افشای اطلاعات مربوط به مشارکت اجتماعی با مالکیت نهادی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد.

در پژوهشی با عنوان پیشنهادات و رویه‌های حسابرسی (حسابداری) مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها در دیوان محاسبات کشور توسط مقیم تیرگر (۱۳۹۴)، که هدف از ارائه این مقاله آشنا شدن علاقه‌مندان حسابداری، با حسابرسی اجتماعی است. در این مقاله تعاریف اولیه از حسابداری اجتماعی آورده شده است. سپس به استفاده‌کنندگان از حسابداری اجتماعی اشاره شده است. همچنین به تاریخچه و بعد از آن به اهداف حسابداری اجتماعی و مزایای آن و سپس به مشکلات پیاده سازی حسابداری و گزارشگری اجتماعی اشاره و در نتیجه جمع بندی کلی نسبت به مطالب ارائه شده انجام گردیده است.

لیستی متشکل از ۱۷ مؤلفه و ۶۰ معیار که سه بُعد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی مسئولیت اجتماعی در آن لحاظ گردیده است، مورد سنجش قرار گرفت. بر اساس نتایج، به طور متوسط حدود ۴۸ شاخص یعنی ۸۰٪ آنها در گزارش‌های سالانه فعالیت هیئت مدیره افشاء نمی‌شود. سطح پایین افشاء ابعاد سه گانه مسئولیت اجتماعی را می‌توان ناشی از شکاف وضعیت موجود از انتظارات ذی‌نفعان دانست. لذا، تدوین الزامات و استانداردهای مناسب برای گزارشگری و افشاء این شاخص‌ها در گزارش‌های سالانه شرکت‌ها برای پاسخگویی به انتظارات ذی‌نفعان در بازار سرمایه ایران ضروری می‌باشد. همچنین نتایج رگرسیون حداقل مربعات معمولی گویای آن است که بین سطح افشای مسئولیت اجتماعی با نسبت تقسیم سود، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به بیان دیگر، مدیران شرکت‌هایی که سطح بیشتری از مسئولیت اجتماعی را افشا می‌کنند، به منظور جلب رضایت و افزایش علاقه سهامداران سود، بیشتری را نیز بین آنان توزیع می‌نمایند.

نوروزی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی رابطه بین شاخص‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها از قبیل؛ جامعه، روابط کارکنان، محیط زیست و محصولات با عملکرد مالی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند، در این پژوهش برای اندازه‌گیری شاخص‌های مسئولیت اجتماعی از طریق آنالیز محتوایی صورتهای مالی و برای اندازه‌گیری عملکرد از نرخ بازده دارایی‌ها استفاده شده است. در این پژوهش، تعداد ۸۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۱-۱۳۹۱ بررسی شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین مسئولیت اجتماعی جامعه و عملکرد مالی رابطه منفی وجود دارد اما از لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد و رابطه بین مسئولیت اجتماعی کارکنان و همچنین مسئولیت اجتماعی محیط زیست با نرخ بازده دارایی مثبت و معنی دار است.

سعیدی و همکاران (۱۳۹۴)، رابطه بین انواع مالکیت سهامداران با افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران را مطالعه کردند، مسئولیت اجتماعی یکی از رویکردهای نو در بنگاه‌های اقتصادی و شرکت‌ها می‌باشد که با هدف هماهنگی تمامی بخشهای خصوصی و دولتی جهت همکاری در دستیابی به منافع اجتماعی از قبیل محیط زیست صورت می‌گیرد. از آنجایی که سهامداران مالکان اصلی واحدهای تجاری هستند، هدف اصلی آن‌ها افزایش سود مستقیم شرکت و یا سود غیر مستقیم شرکت از طریق سرمایه‌گذاری در مسئولیت‌های اجتماعی می‌باشد. با توجه به تنوع سهامداران از قبیل دولتی، شرکتی، خصوصی، نوع نگاه سهامداران به سود مستقیم و غیرمستقیم با سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی

۳- روش شناسی پژوهش

در این پژوهش با مصاحبه از خبرگان حسابداری و حسابرسان عضو جامعه حسابداران رسمی و به روش دلفی و همچنین چارچوب نظری تحقیق سوالات استخراج شده است.

در روش دلفی برای روش هیأت (پنل)هایی از متخصصان تشکیل می‌شود که تعامل بین اعضاء، توسط رئیس یا ناظر هیأت انجام می‌شود. ارتباطات داخلی شرکت کنندگان بصورت ناشناس بوده و نظرات، پیش بینی‌ها و تمایلات به ارایه دهندگان آنها منتسب نمی‌شود. انتشار این اطلاعات بدون اعلام هویت ارائه دهندگان صورت می‌گیرد. به طور کلی عناصر اصلی در روش‌های اولیه دلفی عبارت‌اند از ساختارسازی جریان اطلاعات، ارائه بازخور به شرکت کنندگان و عدم افشای هویت شرکت کنندگان. نحوه و مراحل تشکیل کارگروه دلفی نیز به ترتیبی است که در ادامه بدان اشاره گردیده است.

تشکیل تیم اجرا و نظارت بر انجام دلفی، انتخاب اعضاء پنل جهت شرکت در فعالیت‌ها، تنظیم پرسش نامه برای دور اول، بررسی پرسش نامه از نظر نوشتاری (رفع ابهامات استنباطی و...)، ارسال اولین پرسش نامه، تجزیه و تحلیل پاسخ‌های رسیده در دور اول (اضافه نمودن و حذف متغیرها)، آماده کردن پرسشنامه دور دوم (با بازنگری‌های موردنیاز)، ارسال پرسشنامه دور دوم برای اعضاء هیأت‌ها، تجزیه و تحلیل پاسخ‌های رسیده در دور دوم و آماده سازی گزارش توسط تیم تحلیل‌گر.

در مرحله بعد پرسش نامه بین خبرگان جامعه آماری پخش شد که نهایتاً پرسش نامه جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار Lisrel تحلیل عاملی اکتشافی شده و در نهایت با استفاده از روش حل معادلات ساختاری مورد تجزیه و تحلیل واقع می‌شود. در این پژوهش به منظور جمع آوری داده‌های مورد نیاز در بخش میدانی از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. برای بررسی میزان پایایی پرسشنامه، ابتدا پرسشنامه اولیه میان 20 نفر از اعضای جامعه آماری توزیع گردید.

این عده پرسشنامه را در حضور پژوهشگر تکمیل کرده و با پرسش‌های خود در خصوص محتوا، نگارش و نوع گزینه‌ها، پژوهشگر را به اصلاح و حذف ابهام رهنمون ساختند. همچنین پس از جمع آوری و بررسی پاسخ‌ها با توجه به میزان واریانس تعداد نمونه تعیین گردید.

تعداد 105 پرسشنامه برای جامعه آماری پژوهش شامل حسابرسان، حسابرسان ارشد، سرپرست، سرپرست ارشد، مدیر و شریک در موسسات حسابرسی در فاصله زمانی دی ماه ۱۳۹۷ تا اردیبهشت ماه 1398 ارسال گردید. از کل 105 پرسشنامه فرستاده شده، ۸۱ پرسشنامه بازگردانده شد. نرخ پاسخ‌های دریافتی برابر ۷۸ درصد بوده است.

آزمون بارتلت آزمونی است که از آن جهت بررسی کفایت نمونه‌ها در تحلیل عاملی اکتشافی و همبستگی به کار می‌رود. معنی‌دار بودن آزمون‌های دو یا کرویت بارتلت حداقل شرط لازم برای استفاده از معادلات ساختاری است. در آزمون بارتلت رد فرض صفر حاکی از آن است که ماتریس همبستگی دارای اطلاعات معنی‌دار است و حداقل شرایط لازم برای انجام تحلیل عاملی و معادلات ساختاری وجود دارد. شاخص KMO معیاری برای «کفایت نمونه‌گیری» است. به عبارت دیگر، با بهره‌گیری از شاخص KMO، به این مسئله پرداخته می‌شود که «آیا نمونه‌گیری مناسبی از متغیرها (بر اساس همبستگی دو به دو معرف‌ها و همبستگی جزئی آن‌ها) به عمل آمده است یا خیر؟». فرمول KMO در زیر آورده شده است.

$$KMO = \frac{\sum_{i \neq j}^n \sum_{i \neq j}^n r_{ij}^2}{\sum_{i \neq j}^n \sum_{i \neq j}^n r_{ij}^2 + \sum_{i \neq j}^n \sum_{i \neq j}^n a_{ij}^2}$$

همانگونه که در فرمول بالا مشاهده می‌شود، در صورت کسر مجموع همبستگی‌های غیرقطری معرف‌ها (متغیرهای آشکار) و در مخرج کسر مجموع همبستگی‌های غیرقطری معرف‌ها بعلاوه مجموع همبستگی‌های جزئی غیرقطری معرف‌ها جای دارند. از این رو هر چه همبستگی‌های جزئی کوچک‌تر باشند، شاخص KMO بزرگتر خواهد بود و برعکس. هر چه اندازه شاخص KMO به ۱ نزدیک‌تر باشد، «کفایت نمونه‌گیری» بهتری در انتخاب معرف‌ها (متغیرهای آشکار) وجود داشته است. نقطه برش اندازه شاخص KMO برای «کفایت نمونه‌گیری» ۰/۵ بیان شده است یعنی اگر شاخص KMO بالاتر از ۰/۵ باشد، ملاک «کفایت نمونه‌گیری» برآورد شده است و اگر پایین‌تر از ۰/۵ باشد به این معنی است که ملاک «کفایت نمونه‌گیری» برآورد نشده است (مولایک، ۲۰۱۰).

جدول ۱ آزمون بارتلت

مقدار آماره کفایت نمونه	0.794
شاخص کرویت بارتلت	6988.667
درجه آزادی	351
سطح معنی‌داری	0.000

نتایج نشان می‌دهد مقدار KMO برابر است با ۰.۷۴۹ که بیشتر از مقدار ۰/۵ است و با توجه به سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) آزمون بارتلت معنادار است؛ بنابراین، با توجه به کفایت

اطلاق می‌شود که می‌توان آنها را مشاهده یا اندازه‌گیری کرد و دو یا چند ارزش یا عدد را جایگزین آنها نمود.

متغیر وابسته: متغیر وابسته، مشاهده یا اندازه‌گیری می‌شود تا تأثیر متغیر مستقل بر آن معلوم و مشخص شود. هدف پژوهشگر آن است که تغییرپذیری متغیر وابسته را تشریح و پیش‌بینی کند. در این پژوهش متغیر وابسته مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها است که توسط متغیرهای (کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام) تبیین می‌شود.

متغیر مستقل: متغیر محرک درون‌داد است که به وسیله پژوهشگر اندازه‌گیری، دستکاری یا انتخاب می‌شود تا تأثیر یا ارتباط آن با متغیر دیگری معین شود. متغیر مستقل پیش‌فرض متغیر وابسته است. به عبارت دیگر این متغیر، مقدمه و متغیر وابسته، نتیجه است. در این پژوهش متغیرهای مستقل شامل کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام می‌باشند که سنجه به شرح ذیل تدوین شده‌اند:

نمونه‌برداری و معناداری آزمون بارتلت، ماتریس همبستگی داده‌ها برای ورود به معادلات ساختاری امکان‌پذیر است.

همچنین با عنایت به مدل آماری مذکور و اهداف عنوان شده پژوهش، فرضیه‌های این پژوهش بر اساس پژوهش، به شرح زیر تدوین شده است:

- ۱) کیفیت خدمات ادراک شده تأثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.
- ۲) تعهد به حقوق کارکنان تأثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.
- ۳) تعهد به حقوق مشتری تأثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.
- ۴) اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی تأثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.
- ۵) نگرش به حقوق صاحبان سهام تأثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

۴- متغیرهای پژوهش

متغیر یک مفهوم است که بیش از دو یا چند ارزش یا عدد به آن اختصاص داده می‌شود. به عبارت دیگر متغیر به ویژگی‌هایی

جدول ۲ سنجه‌های متغیرهای مستقل پژوهش

ردیف	متغیرها	سنجه‌ها	شناسه
1	کیفیت خدمات ادراک شده	استفاده از امکانات، تجهیزات، و فناوری مدرن و به‌روز	QSP1
2		داشتن دانش کافی جهت کمک و مشاوره	QSP2
3		کمک مشتاقانه به مراجعین	QSP3
4		بهبود کیفیت خدمات نسبت به سایرین	QSP4
5		برخوردار بودن از تنوع خدمات مناسب	QSP5
6		عمل کردن به تعهد در زمان وعده شده	QSP6
7		حفظ سوابق عملیات های مالی	QSP7
8		کیفیت روابط با تامین کنندگان	QSP8
9		کیفیت روابط با مقاطعه کاران فرعی	QSP9
10		دسترسی به خدمات ضروری	QSP10
11		توسعه تکنولوژی و دسترسی به آن	QSP11
12	توجه به کارکنان	در نظر گرفتن حقوق و پاداش های منصفانه ای برای تمام کارکنان	HR1
13		پاسخ به نیاز کارکنان	HR2
14		فراهم بودن زمینه برای استخدام برابر اقشار مختلف	HR3
15		حمایت از ارزش های خانوادگی کارمندان	HR4
16		فراهم کردن فرصت های برابر برای آموزش و ارتقای شغلی کارکنان	HR5
17		استخدام کارکنان بر اساس شایسته سالاری	HR6
18		پیشگیری از فساد و انحراف در میان کارکنان	HR7
19		بهبود مستمر شرایط کاری	HR8
20		ارزیابی مهارت‌های شغلی و فرآیند گزینش کارکنان	HR9

ردیف	متغیرها	سنججه‌ها	شناسه
21		رضایت شغلی کارمندان	HR10
22		بهبود روابط صنعتی و برقراری دیالوگ اجتماعی بین مدیریت ارشد و کارکنان	HR11
23		استفاده از نیروی انسانی با فرهنگ مختلف	HR12
24		سلامت و امنیت کارکنان	HR13
25		کیفیت ارتقای سیستم کارکنان و مدیریت	HR14
26	تعهد به حقوق مشتری	پاسخگویی نیازها و درخواست های مشتریان	CP1
27		جذب مشتریان جدید در سطوح مختلف	CP2
28		رفتار منصفانه با مشتریان در همه جوانب و مراودات تجاری	CP3
29		شناسایی و برخورد توأم با احترام با مشتریان	CP4
30		پرداخت به موقع خسارت به مشتریان	CP5
31		خودداری از ارائه اطلاعات نادرست در اطلاع رسانی	CP6
32		محترم دانستن و حفظ حریم خصوصی مشتریان	CP7
33		رفتار منصفانه با مشتریان	CP8
34		کیفیت روابط با مشتریان	CP9
35		پذیرش شکایت مشتریان و نظارت مقامات مجاز و ارائه پاسخ در کوتاهترین زمان	CP10
36		عدم کینه توزی با مشتریان منتقد	CP11
37		احترام به فرهنگ، آداب، رسوم و اعتقادات مشتریان	CP12
38		برقراری روابط شفاف با مشتری	CP13
39	اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی	به حداقل رساندن ریسک های زیست محیطی	EFO1
40		مشارکت در فعالیت های خیرخواهانه و مذهبی	EFO2
41		همکاری با سازمان های خیریه به شکلی آگاهانه و داوطلبانه	EFO3
42		مشارکت در حل مشکلات و بهبود کیفیت زندگی مردم	EFO4
43		پاسداری از طبیعت، محیط زیست و توسعه پایدار	EFO5
44		استفاده از محصولات و کالا های سازگار با محیط زیست استفاده	EFO6
45		برگزاری جلسات زیست محیطی (HSE) و کمیته انرژی بصورت مستمر و ماهانه	EFO7
46		شناسایی و ارزیابی جنبه های زیست محیطی و اجرای برنامه های کنترلی	EFO8
47		اخذ گواهینامه استاندارد زیست محیطی و تمدید سالانه آن	EFO9
48		ایجاد تعادل بین مسئولیت و قدرت	EFO10
49		جلوگیری از آلودگی هوا	EFO11
50		استفاده از انرژی تجزیه پذیر	EFO12
51		تعهد بلندمدت به محیط زیست	EFO13
52		داشتن مقررات زیست محیطی موثر	EFO14
53		افشای هزینه های زیست محیطی	EFO15
54	تکرش به حقوق صاحبان سهام	افشاسازی های مالی به موقع و به صورت دوره ای	ER1
55		تعریف ارتباط رسمی بین فعالیت های مالی و تامین مالی به شکلی واضح	ER2
56		اطلاع به عموم و ذینفعان در صورت اضافه برداشت اعطای تسیلات	ER3
57		افشاسازی عملیات های مالی و در دسترس قرار گرفتن عموم و صاحبان سهام	ER4
58		خلق ارزش و درآمد	ER5
59		کشف فرصت های کاهش هزینه	ER6
60		تصمیمات سرمایه گذاری و اثرات بالقوه	ER7
61		تضمین موفقیت مالی بلندمدت	ER8

است. ۷ درصد از آزمودنی‌ها نیز مدیر (مدیر و مدیر فنی) هستند. این رقم در مورد حساب‌رسان که به پرسشنامه پاسخ داده‌اند و شریک بوده‌اند به ۵ درصد می‌رسد.

جدول ۴- ویژگی جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در

پژوهش

درصد	تعداد	نوع ویژگی جمعیت‌شناختی
		۱- جنسیت پاسخ‌دهندگان:
۲۳	۱۹	الف- زن
۷۷	۶۲	ب- مرد
		۲- میزان تحصیلات پاسخ‌دهندگان
۴۱	۳۳	الف- کارشناسی
۴۴	۳۶	ب- کارشناسی ارشد
۱۵	۱۲	ج- دکتری
		۳- میزان سابقه کاری
۱۱	۹	الف- کمتر از ۱۰ سال
۲۳	۱۹	ب- بین ۱۰ تا ۱۵ سال
۳۷	۳۰	ج- بین ۱۵ تا ۲۰ سال
۲۹	۲۳	د- بیشتر از ۲۰ سال
		۴- سمت افراد در موسسه حسابرسی
۲۷	۲۲	الف- حسابرس
۴۱	۳۳	ب- حسابرس ارشد
۱۷	۱۴	ج- سرپرست
۹	۷	د- سرپرست ارشد
۶	۵	ه- مدیر
		و- شریک

۲-۵- آزمون فرضیه‌های پژوهش

بررسی اعتبار مدل

همان گونه که آشکار است، نرم‌افزار Lisrel شاخص‌هایی را جهت سنجش نیکویی برازش مدل تدوین شده ارائه می‌دهد. در واقع در مبحث معادلات ساختاری برای ارزیابی مدل طراحی شده از نرم‌افزار لیزرل از شاخص‌های کای دو به درجه آزادی، شاخص برازندگی، شاخص تعدیل برازندگی، شاخص نرم شده برازندگی، شاخص برازندگی تطبیقی و شاخص بسیار مهم ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب استفاده شده است. این شاخص‌ها برای مدل مفهومی معادلات ساختاری در نظر گرفته شده در این پژوهش، به شرح زیر است.

با توجه به شاخص‌های برازش همگی در در محدوده‌های مشخص شده قرار دارند و لذا الگوی نهایی از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد و می‌توان به داده‌ها و خروجی تحلیل آماری اطمینان داشت.

به منظور بررسی پایایی پرسشنامه، با استفاده از پایایی آلفای کرونباخ و به کمک نرم‌افزار spss میزان آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای پرسشنامه محاسبه شده و به شرح جدول (۳-۲) می‌باشد.

جدول ۳- میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه

نام متغیر	تعداد سوال	اندازه نمونه	مقدار آلفای کرونباخ
کیفیت خدمات ادراک شده	۱۱	۸۱	۰.۷۰۶
تعهد به حقوق کارکنان	۱۴	۸۱	۰.۸۰۱
تعهد به حقوق مشتری	۱۳	۸۱	۰.۷۹۳
اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی	۱۵	۸۱	۰.۷۴۲
نگرش به حقوق صاحبان سهام	۸	۸۱	۰.۸۷۱

لذا با توجه به اینکه مقدار آلفای کرونباخ برای متغیرهای پژوهش از ۰.۷ بیشتر است، می‌توان گفت که پرسشنامه‌های مربوط به همه متغیرها از پایایی مناسب برخوردار هستند.

۵- نتایج پژوهش

۱-۵- توصیف ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

در این بخش ویژگی‌هایی مانند جنسیت، میزان سابقه کاری، سمت افراد، تجربه کاری و تحصیلات برای ۸۱ نفر از نفر از حساب‌رسان شاغل در مؤسسات عضو جامعه‌ی حسابداران رسمی توصیف می‌گردد. چنانکه در جدول زیر مشاهده می‌شود، ۷۷ درصد از افراد گروه نمونه را پاسخ‌دهندگان مرد تشکیل می‌دهند، این رقم در خصوص پاسخ‌دهندگان زن به ۲۳ درصد کاهش یافته است. بر اساس اطلاعات جدول زیر، ۴۱ درصد از کارکنان موسسه‌های حسابرسی دارای مدرک کارشناسی می‌باشند و این در حالی است که میزان تحصیلات تنها ۱۵ درصد از افراد دارای مدرک دکتری گزارش شده است. ۴۴ درصد از افراد نیز با با مدرک کارشناسی ارشد شاغل هستند. همچنین ۹ درصد از حساب‌رسان موسسه‌های حسابرسی، دارای سابقه کاری کمتر از ۱۰ سال می‌باشند. میزان سابقه کاری ۱۹ درصد از آنها بین ۱۰ تا ۱۵ سال گزارش شده است. ۳۰ درصد از آزمودنی‌ها نیز دارای سابقه بین ۱۵ تا ۲۰ سال هستند. این رقم در مورد حساب‌رسان با سابقه کاری بیشتر از ۲۰ سال به ۲۳ درصد می‌رسد. همچنین چنانکه مشاهده می‌شود، میزان حسابرس و حسابرس ارشد نیز به ترتیب برابر ۲۲ و ۳۳ درصد گزارش شده

جدول ۵ مقادیر شاخص های برازش مدل و نتیجه برازش

مقدار الگو	نماد	شاخص برازش
۱.۱۶	df/۲χ	کای دو به درجه آزادی
۰.۹۴	۰.۹<GFI	شاخص برازندگی
۰.۹۳	۰.۸۵<AGFI	شاخص تعدیل برازندگی
۰.۹۴	۰.۹<NFI	شاخص نرم شده برازندگی
۰.۹۷	۰.۹۵<CFI	شاخص برازندگی تطبیقی
۰.۰۴۹	۰.۰۸>RMSEA	ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب

می باشد که همگی متغیرها از ۰.۸۵ کمتر می باشد و این نشان می دهد مدل برازش شده، دارای روایی و اگرایی مناسبی است.

جدول ۷ بررسی روایی واگرا

میانگین واریانس استخراج شده	تعداد	نام متغیر مکنون
0.6201	۸۱	کیفیت خدمات ادراک شده
۰.۶۰۲	۸۱	تعهد به حقوق کارکنان
0.5869	۸۱	تعهد به حقوق مشتری
0,6705	۸۱	اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی
0.5615	۸۱	نگرش به حقوق صاحبان سهام

۳-۵- مدل سازی مسئولیت پذیری اجتماعی با استفاده از

معادلات ساختاری حداقل مجذورات جزئی

در این قسمت به برآورد مدل مفهومی پژوهش جهت مدل سازی مسئولیت پذیری اجتماعی با استفاده از معادلات ساختاری پرداخته شده است. منظور از معنادار بودن یک ضریب، این است که عدد معنادار بودن آن باید بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- باشد. در شکل (۱) تمام ضرایب معناداری بزرگتر از ۱/۹۶ می باشند که نشانگر تأیید تحلیل عاملی تأییدی در این مرحله می باشد.

بررسی روایی همگرا و روایی واگرا

پس از برازش مدل ساختاری (SEM)، می توان روایی سازه (متغیرهای مفهومی) را محاسبه کرد که به شرح زیر محاسبه شده اند:

روایی همگرا

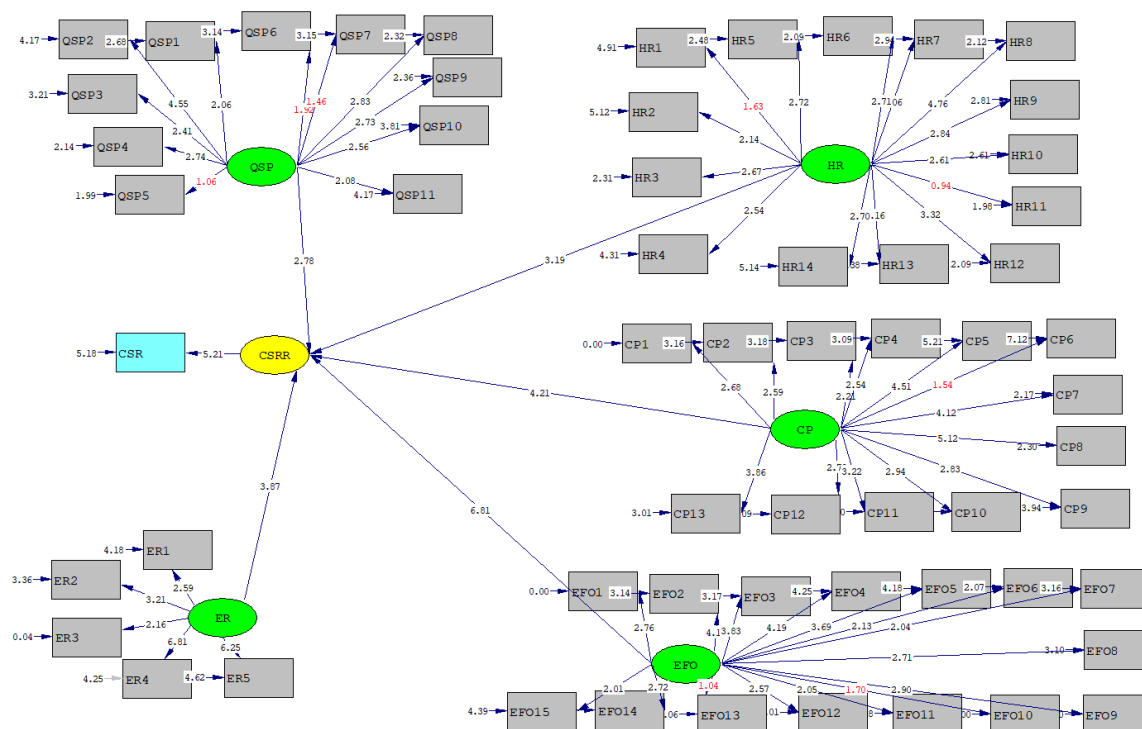
هرگاه یک یا چند خصیصه از طریق دو یا چند روش اندازه گیری شوند همبستگی بین این اندازه گیری ها دو شاخص مهم اعتبار را فراهم می سازد. اگر همبستگی بین نمرات آزمون هایی که خصیصه ی واحدی را اندازه گیری می کند بالا باشد، پرسشنامه دارای اعتبار همگرا می باشد. وجود این همبستگی برای اطمینان از این که آزمون آنچه را که باید سنجیده شود می سنجد، ضروری است. در این پژوهش مقدار روایی همگرایی که برای متغیرهای پژوهش به دست آمده است به شرح جدول زیر می باشد که همگی متغیرها از ۰.۴ بیشتر می باشد و این نشان می دهد مدل برازش شده، دارای روایی همگرایی مناسبی است.

جدول ۶ بررسی روایی همگرایی

میانگین واریانس استخراج شده	تعداد	نام متغیر مکنون
0.6201	۸۱	کیفیت خدمات ادراک شده
۰.۶۰۲	۸۱	تعهد به حقوق کارکنان
0.5869	۸۱	تعهد به حقوق مشتری
0,6705	۸۱	اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی
0.5615	۸۱	نگرش به حقوق صاحبان سهام

روایی واگرا

چنانچه همبستگی بین آزمون هایی که خصیصه های متفاوتی را اندازه گیری می کند پایین باشد، آزمون ها دارای اعتبار تشخیصی یا واگرا است. در این پژوهش مقدار روایی واگرا که برای متغیرهای پژوهش به دست آمده است به شرح جدول زیر

شکل (۱) برآورد مدل مفهومی معادلات ساختاری بر اساس آماره تی

جدول ۹ نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری:

فرضیه دوم

T-value	ضریب استاندارد	متغیر مستقل
۳.۱۹	۰.۱۵	تعهد به حقوق کارکنان

چنانکه در جدول بالا ملاحظه می‌شود ضریب استاندارد بین متغیر مکنون تعهد به حقوق کارکنان و مسئولیت اجتماعی در حسابرسان شاغل در مؤسسات عضو جامعه‌ی حسابداران برابر با ۰.۱۵ است، و با توجه به t به دست آمده (۳.۱۹) که بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشد، لذا فرضیه دوم پژوهش در این جامعه تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که تعهد به حقوق کارکنان تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد و میزان این تاثیرگذاری برابر ۱۵ درصد می‌باشد.

فرضیه سوم پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

۳. تعهد به حقوق مشتری تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

جدول ۱۰ نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری:

فرضیه سوم

T-value	ضریب استاندارد	متغیر مستقل
۴.۲۱	۰.۱۹	تعهد به حقوق مشتری

۱. کیفیت خدمات ادراک شده تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

جدول ۸ نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری:

فرضیه اول

T-value	ضریب استاندارد	متغیر مستقل
۲.۷۸	۰.۱۴	کیفیت خدمات ادراک شده

متغیر وابسته: مسئولیت اجتماعی

چنانکه در جدول بالا ملاحظه می‌شود ضریب استاندارد بین متغیر مکنون کیفیت خدمات ادراک شده و مسئولیت اجتماعی برابر با ۰.۱۴ است، و با توجه به t به دست آمده (۲.۷۸) که بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشد، لذا فرضیه اول پژوهش در حسابرسان شاغل در مؤسسات عضو جامعه‌ی حسابداران مورد تایید قرار می‌گردد، پس می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت خدمات ادراک شده تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد. از این رو فرضیه اول پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فرضیه دوم پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

۲. تعهد به حقوق کارکنان تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

حقوق صاحبان سهام تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد و در مدل نهایی مسئولیت اجتماعی لحاظ می‌گردد.

۱-۶- نتیجه‌گیری و بحث

مسئولیت اجتماعی، وظیفه‌ای است بر عهده موسسات خصوصی، به این معنا که تاثیر سوئی بر زندگی اجتماعی که در آن کار می‌کنند، نگذارند. وظایفی چون: آلوده نکردن، تبعیض قائل نشدن در استخدام، نپرداختن به فعالیت‌های غیر اخلاقی و مطلع کردن مصرف‌کننده از کیفیت محصولات، که این وظایف مبتنی بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه است (فرنچ و ساورد^۱)، ترجمه: محمد صائبی، ۱۳۷۷، ۵۷۹). طی چند دهه اخیر، ارزش‌های فرهنگی تازه‌ای در نتیجه حصول آگاهی از به هم وابسته بودن سازمان‌ها، جامعه و محیط، به منصفه ظهور رسیده است. مردم به تدریج پی برده‌اند که اقدامات سازمان‌ها سود و زیان‌هایی برای جامعه در بردارد و لذا توجه وافری برای بهبود بخشیدن به نتیجه خالص تاثیر سازمان‌ها بر جامعه معطوف گردیده است. به عبارت دیگر، جامعه انتظار دارد، سود خالص بیشتری از سازمان‌ها دریافت دارد و این سودها عادلانه توزیع شوند. (نیوسترام و داویس، ۲۰۰۲). این ارزش‌های فرهنگی تحت عنوان تعهد اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، پاسخگویی اجتماعی یا درگیر بودن اجتماعی خوانده می‌شوند. سازمان‌ها اعم از اینکه خدماتی باشند یا تولیدی، خصوصی باشند یا دولتی، نفوذ مهمی بر نظام اجتماعی دارند و خود، بخشی از این نظام هستند و لذا در برابر آثار و نتایج فعالیت‌های خود که بر جامعه تاثیر دارد، مسئولند. لذا در این پژوهش سعی شده است سطح درک از مسئولیت اجتماعی شرکت در بخش‌های مختلف مورد بررسی قرار بگیرد و همچنین نقش آنها، نحوه و روش استقرار کاربردی حسابرسی مسئولیت اجتماعی در سازمان‌ها با استفاده از بررسی امکان سیستم‌های اندازه‌گیری علمی مورد نیاز برای تحلیل مسئولیت‌های اجتماعی مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است و سعی شده است در مرحله اول رابطه مسئولیت اجتماعی سازمان‌ها در ایجاد توسعه پایدار برای آنها شناسایی و در مرحله دوم بررسی شده است که چه معیارهایی می‌توانند به‌عنوان معیارهای اندازه‌گیری مسئولیت اجتماعی به‌کار گرفته شوند. نمودار زیر الگوی نهایی تعامل مولفه‌های کیفیت خدمات ادراک شده، تعهد به حقوق کارکنان، تعهد به حقوق مشتری، اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و نگرش به حقوق صاحبان سهام بر مسئولیت اجتماعی را نشان می‌دهد.

چنانکه در جدول بالا ملاحظه می‌شود ضریب استاندارد بین متغیر مکنون تعهد به حقوق مشتری و مسئولیت اجتماعی برابر با ۰.۱۹ است، و با توجه به t به دست آمده (۴.۲۱) که کوچکتر از ۱.۹۶ می‌باشد، لذا فرضیه سوم پژوهش در حساب‌رسان شاغل در مؤسسات عضو جامعه‌ی حسابداران پژوهش تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که تعهد به حقوق مشتری تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد و در مدل نهایی مسئولیت اجتماعی لحاظ می‌گردد.

فرضیه چهارم پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

۴. اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

جدول ۱۱ نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری:

فرضیه چهارم

متغیر مستقل	ضریب استاندارد	T-value
اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی	۰.۱۷	۵.۲۹

چنانکه در جدول بالا ملاحظه می‌شود ضریب استاندارد بین متغیر مکنون اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی و مسئولیت اجتماعی برابر با ۰.۱۷ است، و با توجه به t به دست آمده (۶.۸۱) که بزرگتر از ۱.۹۶ می‌باشد، لذا فرضیه چهارم پژوهش تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد. از این رو فرضیه چهارم پژوهش مورد تأیید است. ۵. نگرش به حقوق صاحبان سهام تاثیر معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

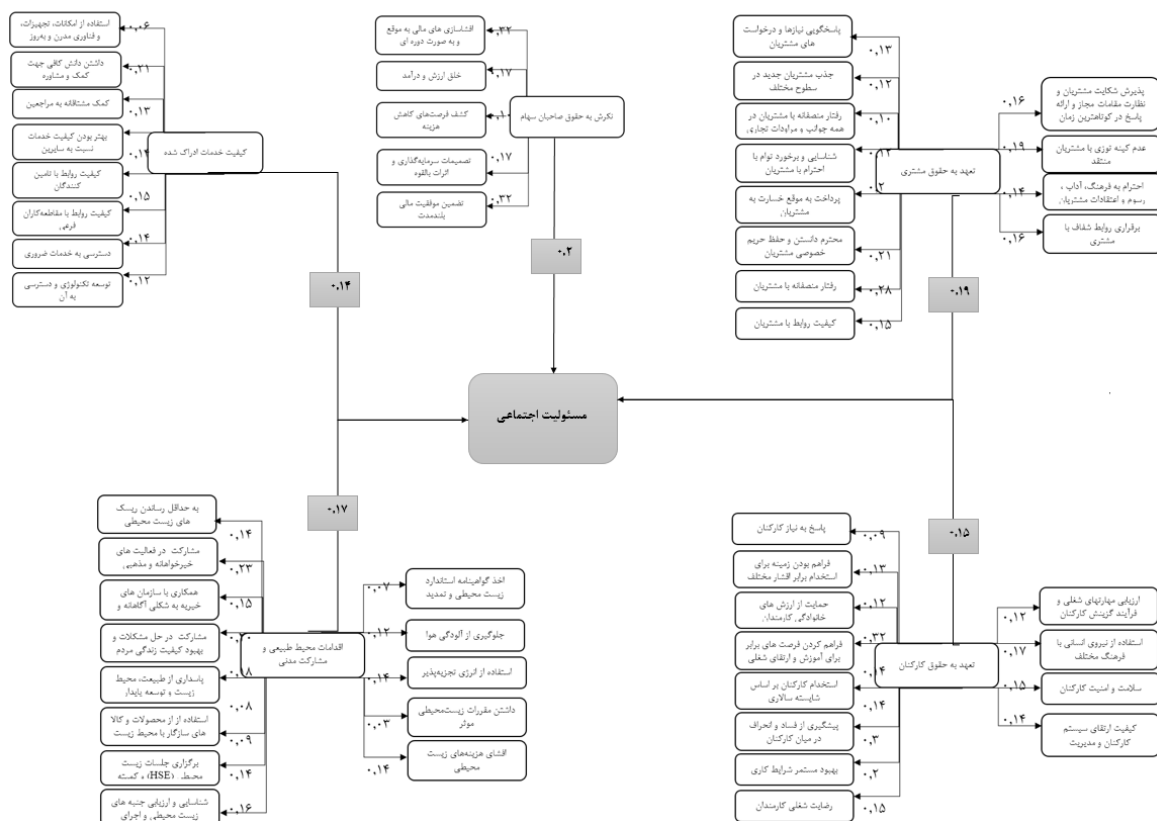
جدول ۱۲- نتایج حاصل از تحلیل مدل معادلات ساختاری:

فرضیه چهارم

متغیر مستقل	ضریب استاندارد	T-value
نگرش به حقوق صاحبان سهام	۰.۲	۳.۸۷

در نهایت در جدول بالا ملاحظه می‌شود ضریب استاندارد بین متغیر مکنون نگرش به حقوق صاحبان سهام و مسئولیت اجتماعی برابر با ۰.۲ است، و با توجه به t به دست آمده (۳.۸۷) که کوچکتر از ۱.۹۶ می‌باشد، لذا فرضیه پنجم پژوهش در حساب‌رسان شاغل در مؤسسات عضو جامعه‌ی حسابداران پژوهش تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که نگرش به

^۱ . Ferrench and Saverd, 2002

شکل (۲) برآورد الگوی نهایی مسئولیت اجتماعی

(۳) تاثیر تعهد به حقوق مشتری بر مسئولیت اجتماعی تایید شد. به عبارت دیگر افزایش متغیر تعهد به حقوق مشتری یا کاهش آن بر مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری دارد چون سطح معنی داری برای این متغیر با آماره T برابر ۴.۲۱، برابر ۰.۰۰۰ به دست آمده است که کوچکتر از ۰.۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه سوم تایید می شود. بنابراین با افزایش این متغیر، مسئولیت اجتماعی به اندازه ۰.۱۹ واحد افزایش می یابد.

(۴) تاثیر اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی بر مسئولیت اجتماعی تایید شد. به عبارت دیگر افزایش متغیر اقدامات محیط طبیعی و مشارکت مدنی یا کاهش آن بر مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری دارد چون سطح معنی داری برای این متغیر با آماره T برابر ۵.۲۹، برابر ۰.۰۰۰ به دست آمده است که کوچکتر از ۰.۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه چهارم تایید می شود. بنابراین با افزایش این متغیر، مسئولیت اجتماعی به اندازه ۰.۱۷ واحد افزایش می یابد.

(۵) تاثیر نگرش به حقوق صاحبان سهام بر مسئولیت اجتماعی تایید شد. به عبارت دیگر افزایش متغیر نگرش

با توجه به نتیجه های بدست آمده از تخمین مدل، فرضیه های موجود در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته که به شرح زیر می باشند.

(۱) تاثیر کیفیت خدمات ادراک شده بر مسئولیت اجتماعی تایید شد. به عبارت دیگر افزایش متغیر کیفیت خدمات ادراک شده یا کاهش آن بر مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری دارد چون سطح معنی داری برای این متغیر با آماره T برابر ۲.۷۸، برابر ۰.۰۰۹ به دست آمده است که کوچکتر از ۰.۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه اول تایید می شود. بنابراین با افزایش این متغیر، مسئولیت اجتماعی به اندازه ۰.۱۴ واحد افزایش می یابد.

(۲) تاثیر تعهد به حقوق کارکنان بر مسئولیت اجتماعی تایید شد. به عبارت دیگر افزایش متغیر تعهد به حقوق کارکنان یا کاهش آن بر مسئولیت اجتماعی تاثیر معناداری دارد چون سطح معنی داری برای این متغیر با آماره T برابر ۳.۱۹، برابر ۰.۰۰۰ به دست آمده است که کوچکتر از ۰.۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه دوم تایید می شود. بنابراین با افزایش این متغیر، مسئولیت اجتماعی به اندازه ۰.۱۵ واحد افزایش می یابد.

(۱) به سرمایه گذاران بالفعل و بالقوه پیشنهاد می‌گردد در اخذ تصمیمات اقتصادی به عوامل و معیارهای مسئولیت های اجتماعی شرکتی توجه داشته باشند زیرا این عوامل از معیارهای مهم و تاثیر گذار بر عملکرد در شرکت ها بودند. همچنین پیشنهاد می‌شود سازمان های نظارتی همچون بورس اوراق بهادار تهران و سازمان حسابرسی (کمیته تدوین استانداردها) جهت توجه بیشتر مدیران به مقوله مسئولیت پذیری اجتماعی، به عنوان بقای سازمان در بلند مدت، دستورالعمل های مناسب در این زمینه اتخاذ نمایند.

(۲) با در نظر گرفتن جایگاه مسئولیت اجتماعی شرکت ها در سازمان ها پیشنهاد می شود کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، استاندارد را در این خصوص تدوین نماید که همه شرکت ها آن را به کار ببرند.

(۳) نظارت و حصول اطمینان از اجرای صحیح قوانین مربوط به افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها، مستلزم انتشار گزارش سالانه جداگانه در این خصوص است. پیشنهاد می شود راه کارهای تقویت ضمانت اجرایی انتشار چنین گزارشاتی بررسی شود.

(۴) وجود رویه های یکسان جهت افشای مسئولیت اجتماعی به وسیله شرکت دارد و به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می شود، چگونگی ایجاد رویه های یکسان به منظور افشای مسئولیت اجتماعی را بررسی نماید.

(۵) با توجه به اهمیت معیارهای اخلاقی در مبحث مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و لزوم رعایت آنها در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، این پژوهش را می توان با استفاده از معیارهای اخلاقی؛ از قبیل تعهدات اخلاقی حرفه ای، ایدئولوژی های اخلاقی تکرار نمود و تاثیر آنها بر عملکرد شرکت ها را مورد بررسی قرار داد.

فهرست منابع

- * خواجهی، شکرالله، بایزیدی، انور و جبارزاده کنگرلویی، سعید. (۱۳۹۰). مدیریت سود و مسئولیت اجتماعی شرکت، پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز، ۳(۱)، ۲۹-۵۹.
- * رضایی، فرزین، محمدپور، مهدیه. (۱۳۹۶). تبیین رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت ها و هزینه سرمایه ضمنی آنها. پژوهش های نوین در حسابداری و حسابرسی ۱(۱)، ۱۱۷-۱۳۸.

به حقوق صاحبان سهام یا کاهش آن بر مسولیت اجتماعی تاثیر معناداری دارد چون سطح معنی داری برای این متغیر با آماره T برابر ۳.۸۷، برابر ۰.۰۰۰ به دست آمده است که کوچکتر از ۰.۰۵ می باشد. بنابراین فرضیه پنجم تایید می شود. بنابراین با افزایش این متغیر، مسئولیت اجتماعی به اندازه ۰.۲ واحد افزایش می یابد.

همان طور که در نمودار 2 نشان داده شده است، گویه های افشاسازی های مالی به موقع و دوره ای، تضمین موفقیت مالی بلندمدت، رفتار منصفانه با مشتریان، مشارکت در فعالیت های خیرخواهانه و مذهبی، فراهم کردن فرصت های شغلی برابر برای آموزش و ارتقای شغلی که جزء عوامل مهم سازمانی هستند از نظر خبرگان حسابرسی، مهمترین و مؤثرترین عوامل بر حسابرسی مسئولیت اجتماعی می باشد. میتوان اذعان نمود، از آنجا که اجرای حسابرسی اجتماعی امروزه به صورت داوطلبانه در دیگر کشورها اجرا میشود پس عوامل سازمانی می تواند از مهمترین عوامل کلیدی بر حسابرسی اجتماعی باشد. همچنین متغیر نگرش به حقوق صاحبان سهام بیشترین تاثیر را در برآورد مدل نهایی مسئولیت اجتماعی داشته است، که این امر حاکی از این مطلب است که مدیران شرکتها تمایل دارند که گزارشگری اجتماعی شرکت را بصورت محدود و متناسب با هدف حداکثر سازی ثروت سهامداران بکار گیرند. همچنین عوامل استفاده از امکانات، تجهیزات و فناوری مدرن و به روز، کشف فرصت های کاهش هزینه، رفتار منصفانه با مشتریان در همه جوانب و مراودات تجاری، داشتن مقررات زیست محیطی موثر و پاسخ به نیاز کارکنان کمترین ضریب تاثیر را به خود اختصاص دادند و از عواملی هستند که بر حسابرسی اجتماعی از نظر خبرگان کمترین تأثیر را دارند. همچنین در بین تمامی متغیرها، متغیر کیفیت خدمات ادراک شده، دارای کمترین ضریب تاثیر در مدل نهایی برآورد مسئولیت اجتماعی بوده است. می توان اذعان داشت بعلت خاصیت غیرملموس بودن خدمات، ارزیابی کیفیت خدمت مشکل تر از کالاهای ملموس است و تجزیه ناپذیری ارائه دهنده خدمت و مشتری، و حضور نداشتن مشتری در تولید و تحویل خدمت، نیز موجب می شود تا متغیر کیفیت خدمات ادراک شده در مسئولیت اجتماعی اهمیت کمتری از دیدگاه حسابرسان داشته باشد.

در واقع این بخش کمک می کند تا از نتایج تحقیق بتوان بصورت کاربردی نیز استفاده نمود. هر چه در طراحی تحقیق و اجرای آن دقت بیشتری شود نتایج قابل اتکاتری خواهد داشت. لذا پژوهشگر حاضر به اتکای نتایج بدست آمده از آزمون فرضیات توصیه هایی را به شرح زیر ارائه می دهد:

- * صنوبر، ناصر، خلیلی، مجید، ثقفیان، حامد. (۱۳۹۰). بررسی رابطه ی بین مسئولیت پذیری اجتماعی با عملکرد مالی شرکت ها. فصلنامه علمی- پژوهش کاوش های مدیریت بازرگانی، شماره ۴، صص ۲۸-۵۲.
- * عبدلی و کریمی (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر برخی مولفه های درونی و بیرونی شرکتها بر افشای مسئولیت پذیری اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود - دانشکده اقتصاد و حسابداری
- * کثیری، حسین. (۱۹۳۱). "راهنمای شناخت و ارزیابی اثر بخشی سیستم کنترل داخلی (در سطح سازمانی)". تهران: موسسه حسابرسی هوشیار ممیز.
- * مران جوری، مهدی، علی خانی، رضیه. (۱۳۹۳). افشای مسئولیت های اجتماعی و راهبری شرکتی. بررسی های حسابداری و حسابرسی. شماره ۳، صص ۳۴۸-۳۲۹.
- * مقیم تیرگر، عبدالله، (۱۳۹۴)، "پیشنهادات و رویه های حسابرسی (حسابداری) مسئولیت اجتماعی سازمان ها در دیوان محاسبات کشور"، همایش ملی پژوهش های کاربردی علوم های فنی مهندسی و مدیریتی در عرصه دانشگاه، صنعت و مدیریت ایران، تهران، شرکت زرین حساب میهن، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج و دانشگاه صنایع و معادن ایران.
- * مهام، کیهان و مجید تک روستا (۱۳۹۱)، "شناخت موانع ارزیابی کنترل های داخلی در حسابرسی مستقل". فصلنامه دانش حسابرسی، شماره ۴۶، صص ۶۲-۷۹
- * نتاج، غلامحسین تقی و علی اصغر بهرامیان (۱۳۸۱)، "ارزیابی اثر بخشی کنترل های داخلی در یک شرکت سرمایه گذاری". مجله تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۱، صص ۱۴-۱۸
- * نوروزی محمد و همکاران (۱۳۹۴)، بررسی اثر افشای مسئولیت اجتماعی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس بین المللی نقش مدیریت انقلاب اسلامی در هندسه قدرت نظام جهانی (مدیریت، سیاست، اقتصاد، فرهنگ، امنیت، حسابداری)
- * وفادار، عباس (۱۳۹۱)، "نقدی بر دستورالعمل کنترل های داخلی، مسوولیت شرکت ها و حسابسان" روزنامه دنیای اقتصاد.
- * یحیی زاده فر و همکاران (۱۳۹۶)، بررسی رابطه ی بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها و واکنش سرمایه گذاران در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران
- * Abreu, Rute, (2015), "Accounting for Citizenship: The Role of Accountant", *Procedia Economics and Finance*, Volume 26, 2015, Pages 933-941 .
- * Albring, Susan M. Keane, Matthew J.; Elder, Randal J., (۲۰۱۲). "The Effect of the Type and Number of Internal Control Weaknesses and Their Remediation on Audit Fees" *Review of Accounting and Finance*, Volume ۱۱, PP. ۰۰۰-۰۳
- * Altamuro, J. and A. Beaty (۲۰۱۰). "How Does Internal Control Regulation Affect Financial Reporting?". *Journal of Accounting and Economics*, Vol. ۴۹, pp. ۵۸-۷۴
- * Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (۲۰۰۵). "Internal Control – Integrated Framework. Guidance for Smaller Public Companies Reporting on Internal Control over
- * Dhaliwal Dan ,Cheng, Mei, and Yuan Zhang (۲۰۱۲) "Does Investment Efficiency Improve after the Disclosure of Material Weaknesses in Internal Control over Financial Reporting?" *Journal of Accounting and Economics*, Volume ۵۶(۱), PP.1-18.
- * Ester Gras-Gil ,Mercedes Palacios Manzano ,Joaquín Hernández Fernández,(2017) Investigating the relationship between corporate social responsibility and earnings management: Evidence from Spain , *BRQ Business Research Quarterly* ,Volume 19 ,Issue 4 ,Pages 289-299.
- * Mercedes Rodriguez-Fernandez. (2015). Social responsibility and financial performance: The role of good corporate governance, *BRQ Business Research Quarterly*, (40):1-15.
- * Minnesota management & budge. (2012). "Guide to risk assessment and control activities- revision". p <http://www.beta.mmb.state.mn.us/>
- * Valipour, H.; Moradi, Javad and M. H. Fatheh (2012). "The Impact of Enterprise Resource Planning (ERP) on the Internal Controls Case Study: Esfahan Steel Company" *European Journal of Social Sciences* Vol.28 No.2 ,pp. 228-238.
- * Yaying Mary Chou Yeh ,Wen-Chi Hsieh (2017) , Does Board Supervisory Quality Enhance Corporate Social Performance?-Evidence from Taiwanese Listed Firms ,*sian Journal of Finance & Accounting* , Vol 9 ,No , PP 68—89

Accounting Knowledge & Management Auditing

Vol. 11/ No. 42/ Summer 2022

Providing the Optimal Model of Auditing Social Responsible Observance Using Structural Equations Exploratory Factor Analysis

Mohammadreza Eghbali Moghaddam

Ph.D Student in Accounting, Department of Accounting, Kish International Branch, Islamic Azad University, Kish Island, Iran
Moghadam3316@yahoo.com

Mohsen Hamidian

Associate Professor, Tehran South Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
Hamidian_2002@yahoo.com

Nowrouz Noorollah Zadeh

Assistant Professor, Tehran South Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Nour541@yahoo.com

Abstract

In most researches in the field of ethics, in order to determine the level of social responsibility of companies, various dimensions including employees, customers, natural environment, civil participation and equity have been considered. Therefore, in this study, the optimal model of observing social responsibility from the perspective of the auditing profession has been investigated using the heuristic factor analysis approach of structural equations. By examining the theoretical foundations and reviewing the research backgrounds, the variables affecting social responsibility were determined, which were approved by experts. The effective factors were classified into five main groups, which included: perceived service quality, commitment to employee rights, commitment to customer rights, natural environment measures and civic participation, and attitudes toward equity, and the research model was developed. Then, a questionnaire was distributed among a sample of 81 auditors and the data were analyzed using LISREL structural equation modeling. The results of the conceptual model of structural equations indicate that there is a significant impact of each of the factors of perceived service quality, commitment to employee rights, commitment to customer rights, natural environment and civil partnership actions and attitudes towards equity on social responsibility in the final model. Has been corporate social.

Keywords: Social Responsible, Auditing, Structural Equations Exploratory.